

EĞİTİMDE TOPLUMSAL CİNSİYET KARŞITLIĞI

Ayça Günaydın

Bu yazıda toplumsal cinsiyet eşitliğine ve LGBTQ+ haklarına karşı muhafazakâr sağ kesimlerden yükselen tepkilerin eğitim sahasındaki yansımaları ele alınıyor. Birçok ülkede toplumsal cinsiyet çalışmaları bölümlerinin meşruiyeti ve genel anlamda eğitim müfredatında ve ders materyallerinde toplumsal cinsiyet kavramının varlığı tartışmalı hale geldi. Uluslararası alandaki araştırmalar, toplumsal cinsiyet meselesine dair yaşanan gerilimlerin eğitimin her seviyesinde ve tüm bileşenlerinde –öğrencilerden eğitimcilere, yöneticilerden velilere– herkesin bu tartışmalardan etkilendiğini belirtiyor. Bu yazıda özellikle, bu tartışmaların yükseköğretimdeki etkilerinden, eğitimcilerin durumundan ve bu tartışmalar sonucunda müfredata ve çeşitli eğitim materyallerine yapılan müdahalelerden bahsediliyor.

Anti-genderism in Education

In this article, the reflections of the reactions rising from conservative right-wing groups against gender equality and LGBTQ+ rights in the field of education are discussed. In many countries, the legitimacy of gender studies departments and the presence of the concept of gender in educational curricula and course materials have become controversial. International research shows that tensions on gender issues affect everyone at all levels and in all components of education – from students, to teachers, to administrators, and to parents. This text highlights the impact of these discussions on higher education, the situation of educators, and the interventions made in the curriculum and various educational materials as a result of these debates.

Son on yılda, toplumsal cinsiyet eşitliğine ve LGBTQ+lara karşı muhafazakâr sağ kesimlerden yükselen ve ulusötesi niteliği olan tepkilerin özellikle Avrupa’da ve Amerika’da etkisini gittikçe artırdığına tanık oluyoruz. Birçok ülkede toplumsal cinsiyet karşıtları, “toplumsal cinsiyet” kavramını geleneksel heteroseksüel aileye, ulusa ve çocuklara yönelik bir tehdit olarak niteliyor. Bu çerçevede, LGBTQ+ hakları, toplumsal cinsiyet araştırmaları, toplumsal cinsiyet ve cinsellik konularını işleyen eğitim materyalleri ve kadınların eşit haklara sahip olmasına ve şiddetten korunmasına ilişkin uluslararası anlaşmalar da dahil, toplumsal cinsiyet kavramının yer aldığı hemen her alan giderek daha fazla saldırıya maruz kalıyor.¹

Pek çok ülkede etkisi hissedilen ve çok çeşitli gruplar ve kimi ülkelerde hükümetler tarafından farklı şekillerde desteklenen bu hareketlere dair özellikle sosyoloji, siyaset bilimi ve toplumsal cinsiyet çalışmaları alanlarında önemli bir akademik literatür oluşmaya başladı. Araştırmacılar, Avrupa’da, Amerika’da ve diğer pek çok bölgede toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin kaynaklarını, söylemlerini, arkasındaki aktörleri, kampanyalarını ve toplumsal ve

siyasi alanlardaki etkilerini inceledi ve raporladılar (Estivalet Gregis ve Dvoskin, 2021; Correâ, Paternotte ve Kuhar, 2018; Graff ve Korolczuk, 2021; Kuhar ve Paternotte, 2017). Bu literatürün gösterdiği üzere, okullar ve genel anlamda eğitim toplumsal cinsiyet karşıtlığı konusundaki tartışmaların ön saflarında yer alıyor (Kuhar ve Zobec, 2017; Venegas, 2021). Birçok ülkede, akademide toplumsal cinsiyet çalışmaları bölümlerinin meşruiyetinin yanı sıra genel anlamda eğitim müfredatında ve ders materyallerinde toplumsal cinsiyet kavramının varlığı tartışma konusu edildi. Toplumsal cinsiyet karşıtları “toplumsal cinsiyet ideolojisi” olarak niteledikleri görüşlerin okullara sızdığını, çocukların bu politikalar neticesinde beyinlerinin yıkandığını iddia ettiler (Kuhar ve Zobec, 2017). Çok farklı grupları içine alan toplumsal cinsiyet karşıtı kampanyalarda, örneğin kendilerini “kaygılı ebeveynler” olarak adlandıran gruplar da Avrupa genelinde yayılan toplumsal cinsiyet karşıtı protesto gösterilerinde yer aldı ve çocuklarının aldığı eğitimin içeriğine dair tartışmalarda söz sahibi olmak istediklerini belirttiler (Paternotte ve Kuhar, 2017).

Öte yandan, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda uluslararası raporlara bakıldığında, örneğin [2022 Toplumsal Cinsiyet Endeksi](#) (Equal Measures 2030, 2022) verilerine göre, endekste yer alan 144 ülkeden henüz hiçbirinin toplumsal cinsiyet eşitliğini tam anlamıyla sağlayamamış olması, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin uzağında olduğumuzu gösteriyor.² Ayrıca, Dünya Ekonomik Forumu'nun [2023 Küresel Cinsiyet Uçurumu Raporu](#)'nda, mevcut ilerleme eğilimleriyle küresel cinsiyet uçurumunun kapatılmasının 131 yıl alacağı belirtiliyor. COVID-19 ve beraberinde gelen sorunlar, kadına yönelik şiddetin dünya genelinde yüksek seviyelerde olması, küresel sağlık, iklim ve insanlık krizleri, kadınların siyasi alandaki ve karar mekanizmalarındaki yetersiz temsili, cinsellik ve üreme sağlığı ve haklarına yönelik artan tepkiler [Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinde İlerleme: Toplumsal Cinsiyet Durum Raporu](#)'nda (BM Kadın, 2022) ilerlemenin önüne set vuran temel etkenler olarak vurgulanıyor.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinde dünya genelinde mevcut durum hiç de umut verici değilken, ayrıca cinsiyet eşitliği, cinsellik ve üreme haklarının küresel olarak git gide daha fazla tehdit altına girdiği bu zor zamanlarda, eşitsizlik mekanizmalarının altının çizilmesinde önemli bir işlevi bulunan eğitim sahasında toplumsal cinsiyet karşıtlığının nasıl bir yansımalarının olduğunun incelenmesi oldukça önemli. Bu yazıda, toplumsal cinsiyet karşıtı politikaların ve kampanyaların özellikle eğitimdeki etkilerine değiniliyor. Bu alandaki uluslararası literatüre bakıldığında, toplumsal cinsiyet karşıtlığına dair gerilimlerin eğitimin her kademesinde – öğrenciler, öğretmenler, akademisyenler, yöneticiler ve veliler dahil– geniş bir alanda yansımalarının olduğu görülüyor. Yazıda özellikle, söz konusu tartışmaların yükseköğretimdeki etkilerinden, eğitimcilerin karşılaştığı durumdan, müfredata ve çeşitli eğitim materyallerine yönelik müdahalelerden bahsediliyor. Yazı, toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin ve

politikaların eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesine yönelik çabalara ne derece etki ettiğinin, bununla beraber ulusal ve yerel bağlamlarda eğitim politikalarını ve müfredatını nasıl şekillendirdiğinin derinlikli incelenmesi gerektiğinin altını çiziyor. Özellikle eğitimcilerin bu alandaki mücadeleleri, sınıf ve kurum içi gerilimlere dair geliştirdikleri stratejiler ve bu meselelerin eğitimin gündelik pratiğine olan yansımalarına dair saha araştırmalarına duyulan ihtiyacın önemi vurgulanıyor.

Müfredat, Eğitim Materyalleri ve Toplumsal Cinsiyet Karşıtlığı

Avrupa'daki toplumsal cinsiyet karşıtı kampanyalara dair araştırmalar, eğitimde üç tür tepkiye işaret ediyor. Bunlar arasında müfredattaki cinsellik eğitimine karşı protestolar, çeşitli ders kitaplarının “toplumsal cinsiyet ideolojisini” teşvik ettiği gerekçesiyle kınanması ve çocukları okuldan uzak tutmak için protestoların düzenlenmesi yer alıyor (Kuhar ve Paternotte, 2017). Okullardaki cinsellik eğitimlerine, bu eğitimlerin çocukları erken yaşta cinsellikle tanıştırdığı ve de eşcinsellik propagandası yaptığı gerekçesiyle itiraz ediliyor. Bu itirazların merkezinde çocukların cinsellikle ilgili her türlü bilgiye erişiminin engellenmesi gerektiği, cinsellik hakkında onlarla konuşulmasının zararlı olduğu görüşü yer alıyor. Benzer biçimde, toplumsal cinsiyet eşitliğini konu edinen çeşitli ders kitaplarına, çocukları erken yaşlarda “toplumsal cinsiyet ideolojisine” maruz bıraktığı ve beyinlerini yıkadığı gerekçesiyle itiraz ediliyor. Müfredata ve ders kitaplarına yönelik eleştirilere ve protestolara ek olarak toplumsal cinsiyet karşıtları, ebeveynlere çocuklarını okula göndermemeleri yönünde çağrılarda buldukları kampanyalar düzenleyerek hükümetleri ve eğitim kurumlarını tehdit ettikleri protesto gösterileri de düzenliyor (Kuhar ve Zobec, 2017).

Bu tartışmalara pek çok ülkede rastlamak mümkün. Örneğin, Fransa'da ilkokullar için hazırlanan ve iki erkek balığın aşkını konu alan bir animasyon filmine (*Baiser de la lune*) karşı düzenlenen çevrimiçi bir imza kampanyası (Kuhar ve Zobec, 2017), Polonya'da feminist eğitimciler tarafından yayımlanan *Eşitlik Anaokulu* başlıklı bir el kitabına yönelik itirazlar (Graff ve Korolczuk, 2017) eğitim materyallerine dair tartışmalara birer örnek. Brezilya'da hükümetin, ulusal müfredatta yer alan kapsamlı cinsellik eğitiminden “toplumsal cinsiyet” terimini çıkararak toplumsal cinsiyet eğitimini hedef alması da önemli bir örnek teşkil ediyor (Cabrera, 2022). Bununla beraber, Macaristan hükümeti devlet üniversitelerinde ve özel üniversitelerde toplumsal cinsiyet çalışmalarını yasaklamaya çalıştı (Graff ve Korolczuk, 2021). Romanya parlamentosu ise, tüm eğitim kademelerinde toplumsal cinsiyeti biyolojik cinsiyetten ayıran teorilerin öğretilmesini yasaklama girişiminde bulundu; ancak akademisyenler ve pek çok sivil toplum örgütü tarafından ifade özgürlüğüne yönelik bir saldırı olarak kınanan bu yasa, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildi.³ Almanya, İtalya, İspanya,

Avusturya, Belçika ve Hırvatistan gibi Avrupa'nın birçok yerinde benzer tartışmalara rastlanabilir.

Eğitimdeki toplumsal cinsiyet karşıtlığına Türkiye'den de örnekler vermek mümkün. Yükseköğretim Kurulu'nun (YÖK) Akademide Kadın Çalışmaları ve Sorunları Komisyonu tarafından 2015 yılında hazırlanan ve üniversiteler ve diğer bütün kurumlarda toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir anlayışın oluşmasını hedefleyen “Yükseköğretim Kurumları Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesi” 2019 yılında durduruldu ve proje kapsamında hazırlanan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutum Belgesi, YÖK'ün web sitesinden kaldırıldı. Tutum belgesi, bütün YÖK bileşenlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı hareket edileceğini taahhüt ediyordu.⁴ Dönemin YÖK Başkanı Yekta Saraç, projenin durdurulması ve tutum belgesinin yayından kaldırılmasının ardından yaptığı açıklamada rahatsızlık verenin “toplumsal cinsiyet eşitliği” olduğunu belirtmişti:

Projenin, toplumsal değerlerimiz ve kabullerimizle mütenasip olmadığı ve toplumca kabul görmediği hususunun göz önünde bulundurulması gereği ortaya çıkmıştır. Bu istikamette tutum belgesinde de gerekli değişikliklerin yapılmasına yönelik olmak üzere bir müddetten beri YÖK bünyesinde çalışma yürütülmekte idi. Bugün itibarıyla Tutum Belgesi'nde, “Toplumsal cinsiyet eşitliği” kavramı çıkarılarak güncelleme yapılmasına ilişkin çalışmalar son aşamasına gelmiş olup yakında üniversitelerimize duyurulacaktır.⁵

Bu gelişmeden kısa bir süre önce ise Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğine dair 2014-2016 yılları arasında pilot uygulama olarak yürüttüğü “Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi (ETCEP)” projesinin devam etmeyeceği duyuruldu. ETCEP kapsamında eğitim politikaları ve mevzuatı, öğretim programları ve ders kitapları gözden geçirilerek tüm okul yaşantısının toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilmesi amaçlanmıştı. MEB'in söz konusu pilot projenin sonuçlarından hareketle eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğini hedef alan projelerin yaygınlaştırılacağını açıklamasının ardından hem projeyi hem de MEB'i hedef alan gruplar projenin “aileleri yok edeceği” görüşlerini dile getirdiler. Artan tepkilerin ardından MEB, bakanlığın gündeminde böyle bir proje olmadığı açıklamasını yaptı.⁶

Toplumsal cinsiyet ifadesini içeren ve çeşitli baskılar nedeniyle iptal edilen akademik yönergeler, kamuoyunda hararetli tartışmalara neden olan toplumsal cinsiyet eşitliğini konu alan eğitim projeleri ve materyalleri, genel anlamda eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin yaygınlaştırılması mücadelesinin tehlikede olduğuna işaret ediyor. Özellikle eğitimin her kademesinde toplumsal cinsiyet eşitliği meselelerinin aktif biçimde tartışılması ve

yaygınlaşması için yoğun çaba sarf eden eğitimcilerin bu tartışmalardan ne ölçüde etkilendiğinin incelenmesinin önemli olduğunu düşünüyorum.

Toplumsal Cinsiyet Karşıtlığı ve Eğitimcilere Etkisi

Toplumsal cinsiyet karşıtlığının eğitimde etkileri, müfredat ve eğitimcilere yönelik müdahalelerde açıkça görülebilir. Sahada yaşanan gerilimler, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği için kapsamlı bir mücadelenin gereğini vurguluyor. Vianna ve Bortolini (2020), 25 Brezilya eyaleti ve Federal bölgesinde 2014 ve 2016 yıllarında yürürlükte olan eğitim planlarında toplumsal cinsiyetin kullanımına ilişkin araştırmalarına dayanan makalelerinde şunları belirtiyor:

Öte yandan, toplumsal cinsiyet karşıtı söylem ve muhafazakâr gündemlerin hayata geçirilmesi tartışması, toplumsal cinsiyet teriminin ve onunla alakalı kadın, erkek, cinsel yönelim, cinsellik gibi tüm kelimelerin dışarıda bırakılmasıyla açıkça ifade edilmektedir. Ayrıca birçok eyalet planında LGBT gündeminin çıkarılması ve/veya kısıtlanması ve de “toplumsal cinsiyet ideolojisinin” çocukların ve gençlerin eğitimi için zararlı olacağı iddiasıyla okullarda toplumsal cinsiyet ve cinsellik üzerine herhangi bir çalışmanın yasaklanmasında da görülebilir (Vianna ve Bortolini, 2020, s.19).

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün raporunda (Cabrera, 2022), Brezilya'nın sekiz eyaletinden otuz iki öğretmen, sınıfta toplumsal cinsiyet ve cinsellik konularını ele alma konusundaki endişelerini dile getirmiştir. Raporda yer alan örnek bir vaka bu endişelerin haklılığını açıkça gösteriyor:

Vinhedo, São Paulo'da İngilizce öğretmeni olan Virginia Ferreira, 2019 Dünya Kadınlar Günü vesilesiyle sekizinci sınıf öğrencilerinden feminizm ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti araştırmalarını istemesinin ardından belediye yetkilileri tarafından “endoktrinasyon” yapmakla ve “öğrencilerin öğrenmesine zarar vermekle” suçlandı. Virginia Ferreira iki yıl boyunca disiplin soruşturması geçirdi ve sosyal medya üzerinden mesleki itibarını zedelemeye yönelik tehdit ve paylaşımlara maruz kaldı (Cabrera, 2022, s. 3).

Yine aynı raporda bahsi geçen diğer bir örnek vakada, toplumsal cinsiyet karşıtı tartışmaların öğretmenlere yönelik etkisi görülebilir:

Rio de Janeiro'da bir devlet okulunda fen bilgisi öğretmeni olan Clara Santos, 2018'de öğrencilerle birlikte düzenlemeye çalıştığı cinsiyete dayalı şiddet, feminizm ve cinsellik konularına dair bir atölye çalışmasının ardından,

meslektaşları tarafından “endokriner” olmakla suçlandı. Okul müdürü kendisinden atölyede cinsellik, toplumsal cinsiyet kimliği veya kürtaj konularını tartışmamasını istedi ve atölye başlığında “toplumsal cinsiyet” kelimesini kullanmasını yasakladı. Bu olay Santos’un hangi projeleri önereceği konusunda dikkatli olmasına ve nihayetinde okuldan ayrılmasına yol açtı (Cabrerera, 2022, s. 4).

Brezilya’da toplumsal cinsiyet karşıtlığının eğitimdeki sonuçlarının incelendiği bir diğer makalede (Lopes Gomes Pinto Ferreira, 2021), var olan gerilim ikliminin toplumsal cinsiyet savunucularına, eğitimcilere, öğrencilere, program uygulayıcıları ve bu programların katılımcılarına yönelik çok ciddi riskler barındırdığı belirtiliyor. Araştırmaya katılan görüşmecilerden birine ait olan aşağıdaki alıntı bu durumu özetliyor:

Yani, toplumsal cinsiyet hakkında konuşanların kriminalize edildiği bir dönemdeyiz, bu çok karmaşık bir şey. Çünkü nihayetinde toplumsal cinsiyet hakkında ve şiddet konusunu odağına alan harika bir materyal okulların bünyesinde kriminalize edilebilir. [...]. Nitekim şu anda bu tür şeylerin yaşandığı bir dönemdeyiz: Öğrenci babaları ve anneleri öğretmenlere karşı isyan ediyor ve onları endoktrinasyon yapmakla suçluyor. (Şiddet karşıtı bir kurumdan bir katılımcı) (Lopes Gomes Pinto Ferreira, 2021, s. 231).

Derslerde ırkçılık ve cinsiyetçilik konularının işlenmesini kısıtlamaya yönelik tartışmalar özellikle Amerika’daki bazı eyaletlerde de gündemde. Bu tartışmaların, sınıflarında bu tür konuları nasıl ele alacakları konusunda yeterli destek alamayan eğitimciler üzerinde yarattığı baskıya yönelik araştırmalar da mevcut. Okullarda COVID-19 güvenlik önlemlerinin uygulanması ve ırk, ırkçılık ve önyargı konularının ele alınması konusunda öğretmenlerle ve müdürlerle yapılan anketlerden elde edilen bulgulara dayanan yakın tarihli bir rapor (Woo vd, 2022) önemli veriler sunuyor. Rapor, müdürlerin ve öğretmenlerin “siyasi konuların ve görüşlerin mesleklerine girmesi” nedeniyle işle alakalı stres yaşadıkları belirtiliyor (s. 5). Rapor, eğitimcilerin okullarında ve sınıflarında siyasallaşmış konuları ele almaları için hizmet içi eğitim almaları, sınıflarında ırk, ırkçılık ve önyargı konularında konuşmalarını kolaylaştırmaya yardımcı olacak kaynaklara erişimlerinin sağlanması ve gerekli rehberlik imkânlarından yararlanabilmeleri gibi ihtiyaçların altını çiziyor. Rapor ayrıca aileler ve eğitimciler arasında açık ve pozitif bir iletişimin kurulabilmesi ve ailelerin karar mekanizmalarına dahil edilmelerinin öneminden bahsediyor.

Yükseköğretimde Toplumsal Cinsiyet Karşıtlığı

Toplumsal cinsiyet karşıtlığının odak noktasındaki konulardan birisi de akademik araştırmanın ve bilgi üretimin meşruiyetine dair tartışmalar. Bu bağlamda, üniversitelerdeki toplumsal cinsiyet bölümleri ve toplumsal cinsiyet araştırmaları dersleri yeterince akademik ya da bilimsel olmamakla eleştirildi. Toplumsal cinsiyet karşıtı tartışmaların akademideki etkilerini inceleyen çalışmalarda (Butler, 2022; Cantat ve Dönmez, 2021; Ergas vd., 2022; Petó, 2020), kapanan bölümler, tehdit altındaki akademisyenler ve toplumsal cinsiyet karşıtı saldırıların akademide ifade özgürlüğünü ne ölçüde tehdit ettiği ele alınıyor. Türkiye'deki toplumsal cinsiyet politikalarını otoriter rejimler ve toplumsal cinsiyet karşıtlığı bağlamında inceleyen yakın tarihli çalışmalarda da yükselen sağ popülizm ve trol bilgi üretimi (Eslen-Ziya, 2020), neoliberal baskılar çerçevesinde üniversitelerde toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarının durumu ve ifade özgürlüğü konularına değiniliyor (Göker ve Polatdemir, 2022; Özüğurlu ve Dayan, 2020).

Bu bağlamda, Ergas ve diğerleri (2022)'nin Orta ve Doğu Avrupa'daki toplumsal cinsiyet çalışmaları programlarının maruz kaldığı saldırıları ve bu saldırılara karşı mücadeleyi ele aldıkları makalesi söz konusu tartışmalara dair kavramsal bir çerçeve sunması açısından oldukça önemli bir çalışma. Yazarlar makalede toplumsal cinsiyet karşıtlığının, yükseköğretimdeki toplumsal cinsiyet çalışmalarının kapsamını daraltmak için kullandığı yöntemleri inceliyor. Bunu yaparken, Pirro ve Stanley (2021)'nin kavramsal çerçevesinden faydalanıyorlar. Pirro ve Stanley (2021), illiberal devletlerin politika yöntemlerini analiz etmek için üç temel kavram önerirler: dövme (*forging*), kırma (*breaking*) ve bükme (*bending*). Ergas ve diğerleri (2022) toplumsal cinsiyet programlarına yönelik tehlikelerden bahsederken bu çerçeveye dördüncü bir yöntem daha ekliyor: özelliklerinden arındırma (*de-specification*). Yazarlara göre, "*breaking*" doğrudan anayasal düzene meydan okuyan yasal değişiklikleri içerir; örneğin Macaristan'da Orbán hükûmetinin toplumsal cinsiyet araştırmaları bölümlerini kapatma kararı. "*Bending*", mevcut yasaya aykırı olmayan ancak yasanın temel amacıyla çelişen ve liberal demokratik normları zayıflatan birtakım politika değişikliklerini ifade ediyor. Örneğin akademik kurumlar, mevcut mevzuatlara uygun olarak kaynak sağlamaya devam etseler bile, kaynakları ciddi anlamda kısıtlandığında ya da iktidarla uyumlu gözükmek amacıyla toplumsal cinsiyet alanlarında kaynak kısıtlamasına gidebilirler. "*Forging*" ise, devlet aktörlerinin "toplumsal cinsiyet ideolojisine" saldırırken ulusal kimlik ve muhafazakâr aile değerlerini öne çıkarmaları örneğinde görülebilir. Yazarlar son olarak, toplumsal cinsiyet araştırmalarının farklı programlara ya da kurumlara entegre edilmesi ve böylece bu farklı yapılar içinde kendi özelliğini ve bağımsızlığını yitirmesine dair "*de-specification*" yönteminden bahsediyorlar. Buna örnek olarak söz konu programların "aile programı" gibi farklı bir kurumsal çatı altına dahil edilmesi ve böylece özelliklerini yitirmesi uygulamalarına

değiniyorlar. Toplumsal cinsiyet programlarına yönelik saldırılar, bu programların kapsamını sınırlamasına rağmen, makalede vurgulanan önemli bir nokta, bu saldırıların toplumsal cinsiyet çalışmalarının tamamen ortadan kaldırılması için yeterli olamayacağıdır. Ayrıca, makalenin son kısmında, akademide ortaya çıkan direniş ve dayanışma ağlarından örnekler verilerek, toplumsal cinsiyet çalışmalarının sürdürülmesine yönelik artan çabalara dikkat çekiliyor.

Sonuç Yerine: Eğitimdeki Tahribatı Ortaya Çıkarma Zamanı

Toplumsal cinsiyet karşıtlığının eğitimdeki etkilerini ele alan akademik literatür, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesine yönelik tehlikeleri anlamamız açısından önemli analizler sunuyor. İleriki çalışmalarda bu literatürün sistematik bir incelemesinin yapılması, ayrıca farklı ülke deneyimlerinin karşılaştırmalı bir biçimde ele alınması eğitimdeki eşitlik mücadelesinin durumunu anlamamız açısından faydalı olacaktır.

Henüz yeterli verinin ve incelemenin olmadığı bir konu ise eğitim sahasında yer alan aktörlerin, -özellikle öğretmenlerin, eğitimcilerin ve eğitim yöneticilerinin- yükselen toplumsal cinsiyet karşıtlığı, feminizm düşmanlığı, kadınların ve LGBTQ+'ların hedef gösterildiği bir siyasal iklimde eşitlik, toplumsal cinsiyet, feminizm, üreme hakları ve cinsellik meselelerini eğitim ortamlarında nasıl ele alabildikleri, çok çeşitli siyasi gerilimlerin sınıflardaki yansımalarına karşı hem kendilerini hem de sınıf ortamını nasıl koruyabildikleri ve ne tür destek mekanizmalarına ihtiyaç duydukları. Bu bağlamda, eğitimcilerin, öğretmenlerin, feminist ve LGBTQ+ aktivistlerin toplumsal cinsiyet karşıtı tartışmaların eğitim sahasına yansımalarını yakından takip etmesi ve ortak mücadele stratejileri geliştirmesi gerekiyor. İncelenmesi gereken meseleler arasında toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin toplumsal cinsiyete duyarlı eğitim politikalarının uygulanmasını nasıl ve ne ölçüde etkilediği, bu karşı tepkilerle mücadele etmek için eğitimcilerin ve aktivistlerin farklı coğrafyalarda ne gibi stratejiler geliştirebildikleri yer alabilir. Son olarak eğitimcilerin eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği, ayrımcılık ve cinsellik konularını özgür ve güvenli bir biçimde ele alabilmeleri için ne gibi destek mekanizmalarına ihtiyaç duyduklarının belirlenmesi ve küresel ve yerel bağlamlarda izlenebilecek stratejilere dair tartışmaların yürütülmesi de ele alınması gereken konular arasında.

Toplumsal cinsiyet karşıtı tartışmalarda eğitim önemli bir karşılaşma alanı. Eğitimci, öğrenciler, yöneticiler, veliler bu tartışmaların odağında yer alıyor ve eğitime dair müdahalelerden bizzat etkileniyor. Bu alandaki çalışmaların vurguladığı üzere, eğitimde toplumsal cinsiyet konularını ele alan projeler, cinsiyet kalıplarını ve cinsiyet rollerini sorgulayan eğitsel yayınlar, cinsellik ve üreme haklarına yönelik eğitimler, kadına yönelik şiddet ve homofobiyle mücadeleye dair etkinlikler, toplumsal cinsiyet karşıtlarının hedefindeki

konular arasında. Popülist sağ politikaların dünya genelindeki yaygınlığının da artmasıyla, eğitime yönelik tartışmaların ve müdahalelerin de artacağını öngörebiliriz. Akademik araştırma bölümlerinin kapatılmaya çalışılması, eğitimde eşitlik projelerinin askıya alınması, müfredata ve ders materyallerine dair itirazlar, eğitimcilerin ve aktivitelerin hedef gösterilmesi gibi saldırılar toplumsal cinsiyet eşitliğinin eğitimde yaygınlaştırılması çabalarını tehdit eden faktörler arasında bulunuyor. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet karşıtı politikaların eğitimdeki etkilerinin incelenmesi, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinin sürdürülebilmesi için elzem görünüyor.

KAYNAKLAR

Butler, J. (2022). Endangered scholarship, academic freedom, and the life of critique. *Critical Times*, 5(2), 399-425.

Cabrera, C.G. (2022). *'I became scared, this was their goal'*. *Human Rights Watch*. <https://www.hrw.org/report/2022/05/12/i-became-scared-was-their-goal/efforts-ban-gender-and-sexuality-education-brazil>.

Cantat, C. & Dönmez, E.P. (2021). Authoritarian and neoliberal attacks on higher education in Hungary. *Radical Philosophy*, 2(10), 55-62.

Correâ, S., Paternotte D., & Kuhar R. (2018). "The Globalisation of Anti-Gender Campaigns: Transnational Anti-Gender Movements in Europe and Latin America Create Unlikely Alliances", *International Politics and Society*. <https://www.ips-journal.eu/topics/human-rights/the-globalisation-of-anti-gender-campaigns-2761/>

Equal Measures 2030 (2022). 'Back to Normal' is Not Enough: the 2022 SDG Gender Index. https://www.equalmeasures2030.org/wp-content/uploads/2022/03/SDG-index_report_FINAL_EN.pdf

Eslen-Ziya, H. (2020). Right-wing populism in New Turkey: Leading to all new grounds for troll science in gender theory. *HTS Theological Studies*, 76(3), 1-9. <https://dx.doi.org/10.4102/hts.v76i3.6005>

Estivalet Gregis, A. & Dvoskin, G. (2021). Education, sexuality and anti-gender movements in Latin America. *Gender and Research*, 22(2), 28-44.

Graff, A., & Korolczuk, E. (2017). "Worse than communism and Nazism put together": War on gender in Poland. R. Kuhar & D. Paternotte (Editörler.), *Anti-gender campaigns in Europe: Mobilizing Against Equality* içinde (ss. 175– 194). New York, London: Rowman & Littlefield International.

Graff, A., & Korolczuk, E. (2021). *Anti-gender politics in the populist moment*. Routledge.

Göker, Z.G. & Polatdemir, A. (2022). The quest for gender equality in universities at the crossroads of neoliberal and anti-gender pressures: the case of Turkey. *Globalisation, Societies and Education*, DOI: [10.1080/14767724.2022.2121690](https://doi.org/10.1080/14767724.2022.2121690)

Kuhar, R., & Paternotte, D. (2017). *Anti-gender campaigns in Europe. Mobilizing against equality*. Rowman & Littlefield.

Kuhar, R., & Zobec, A. (2017). The anti-gender movement in Europe and the educational process in public schools. *CEPS Journal*, 7(2), 29-46.

Lopes Gomes Pinto Ferreira, G. (2021). 'Once you say the word gender, people become afraid': The consequences of the gender backlash in education in Brazil. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, 10(4), 223-238. <https://doi.org/10.5204/ijcjsd.2074>

Paternotte, D., & Kuhar, R. (2017). The anti-gender movement in comparative perspective. R. Kuhar & D. Paternotte (Editörler), *Anti-gender campaigns in Europe: Mobilizing Against Equality* içinde (ss. 253– 276). New York, London: Rowman & Littlefield International.

Pető, A. (2020). Academic freedom and gender studies: An alliance forged in fire. *Gender and Sexuality*, 15, 9-24. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-72237-8>

Pirro, A. L., & Stanley, B. (2021). Forging, bending, and breaking: Enacting the “illiberal playbook” in Hungary and Poland. *Perspectives on Politics*, 20(1). <https://doi.org/10.1017/S1537592721001924>

Özügurlu, A., Dayan, C. (2020). Toplumsal cinsiyet karşıtlığı ve akademik özgürlükler: Türkiye’de kadın ve toplumsal cinsiyet çalışmaları örneği. *Toplum ve Hekim*, 35(6),456-465.

Roth, J. & Sauer, B. (2022). “Worldwide anti-gender mobilization: Right-wing contestations of women’s and gender rights”. Alexandra Scheele, Julia Roth, ve Heidemarie Winkel (Editorler.), *Global Contestations of Gender Rights* içinde. Bielefeld. <https://doi.org/10.14361/9783839460696-fm>

BM Kadın. (2022). United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women Progress on the Sustainable Development Goals: The gender snapshot 2022. <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2022/09/progress-on-the-sustainable-development-goals-the-gender-snapshot-2022>

Venegas, M. (2021): Relationships and sex education in the age of anti-gender movements: what challenges for democracy?, *Sex Education*, DOI: 10.1080/14681811.2021.1955669

Vianna, C., & Bortolini, B. (2020). Anti-gender discourse and LGBT and feminist agendas in state-level education plans: tensions and disputes. <https://doi.org/10.1590/S1678-4634202046221756>

Woo, A., Wolfe, R. L., Steiner, E. D., Doan, S. Lawrence, A. Berdie, L. Greer, L. Gittens, A. D. and Schwartz, H. L. (2022). Walking a fine line—educators' views on politicized topics in schooling: Findings from the State of the American Teacher and State of the American Principal Surveys. Santa Monica, CA: RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA1108-5.html.

Dünya Ekonomik Forumu (2023). The Global Gender Gap Report. <https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2023>.

---

¹ Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler konusunda farklı ülkeler bağlamında konuyu derinlikli bir biçimde ele alan kitap çalışmaları için bkz.: Graff, A., & Korolczuk, E. (2021). *Anti-gender politics in the populist moment*. Routledge; Kuhar, R., & Paternotte, D. (2017). *Anti-gender campaigns in Europe. Mobilizing against equality*. Rowman & Littlefield; Scheele, A., Roth, J. & Winkel, H. (2022). *Global contestations of gender rights*. Bielefeld: Bielefeld University Press.

² Toplam 17 ana maddesi bulunan Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin 5. Maddesi toplumsal cinsiyet eşitliği üzerinedir. Bu madde kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına yönelik hedefleri içerir. Bkz.: <https://sdgs.un.org/goals>

³ Gascón Barberá, M. (2020). “Romanian Court Scraps Law Banning Gender Studies”, <https://balkaninsight.com/2020/12/16/romanian-court-scraps-law-banning-gender-studies/> adresinden erişilebilir.

⁴ “YÖK’ün Kaldırdığı Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutum Belgesi” (2019). <https://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/205680-yok-un-kaldirdigi-toplumsal-cinsiyet-esitligi-tutum-belgesi> adresinden erişilebilir.

⁵ Demirbilek, G. (2019). “YÖK, ‘Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesi’ni durdurdu”, <https://kaosgl.org/haber/yok-toplumsal-cinsiyet-esitligi-projesini-durdurdu> adresinden erişilebilir.

⁶ Öztürk, F. (2019). “Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı çıkan dernekler ne diyor?”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-47610198> adresinden erişilebilir.